

Modelář

(ČR 2020)

Režie a scénář: Petr Zelenka

Kamera: Alexander Šurkala

Hrají: Kryštof Hádek, Jiří Mádln, Veronika Khek Kubařová, Zuzana Fialová, Richard Stanke, Helena Dvořáková, Miroslav Hanuš a další

Délka: 110 min.

Distribuce v ČR: Falcon

Premiéra: 6. 2. 2020

Modelové drama bez paměti

V literární i filmové tradici se lze v různých historických obdobích setkat s opakujícím se tématem identifikace jednotlivce s velkými myšlenkami. Jde o vzorec chování, který se projevuje nejčastěji v období krize, ve chvíli, kdy přijdeme o všechno. Jedná se o akt kompenzace, kdy svět kolem nás je v troskách a jedinou spásou může být příklon k neměnnému jádru společné kolektivní paměti. Proto často až nekriticky obdivujeme ikony (daleko spíše než osoby) historie (sdílené individuální, kolektivní i institucionální paměti) a lpíme na „ideologii předků“, kterou v období klidu často opovrhujeme. Velké historické události přejí tomuto způsobu vidění světa nejen v hranicích uměleckého díla. Jde o vědomý akt obrany, kterým se snažíme čelit neodbytnému tlaku reality hrozící rozvrátením všeho, co považujeme za důležité a hodnotné. Reakce na tento typ dramatického napětí může být různá, nicméně musí vytvořit dostatečný prostor pro vyprávění, jež se následně málo stará o detaily a drobnosti svých aktérů. Právě na tomto půdorysu se často pohybuje scenárista a režisér Petr Zelenka, který nejnovějším filmem *Modelář* navazuje na svou originální režijní kariéru tvůrce pohybujícího se mezi divadlem, filmem a televizí.

Pavel (Kryštof Hádek) je přesně tou postavou, která se v Zelenkových dílech objevuje v různých variacích pravidelně: je urputný v tom, co dělá, ztráta individuální i kolektivní paměti jej fascinuje a děsí zároveň a vlivem svého rozhodnutí nebo okolností neumí/nemůže být pasivní. V případě *Modeláře* ale zvolil Zelenka pro svou ústřední postavu téměř asketickou formu. Pavel se po šoku způsobeném ztrátou milované osoby při teroristickém útoku v Izraeli vrací do Čech se stále jasnější vizí toho, co je v jeho životě nutné nebo potřebné. Příliš nerozumí tomu, co se stalo s jeho rodnou zemí, představitele vlády se učí zpaměti jako žáček školní básničku, nechce budovat kariéru nebo zakládat rodinu, je v důsledku tradičním hrdinou (minimálně v kontextu literární tradice), přistupujícím ke své strategii myšlení i jednání jako k šatům, které má právě na sobě. Fakt, že příčinou jeho chování je ořes, jenž je hlubší, než se na první pohled může zdát, je podpořen i Pavlovým přímočarým (a ve společenské interakci pasivním) přístupem k ženám. Jeho dramatickým protějškem je bývalý spolužák Plech (Jiří Mádln), jenž podniká v mediální oblasti jako provozovatel na dálku ovládaných dronů, které jsou současným atraktivním prostředkem vizualizace. Jsou ale také – a zde se podle mého názoru společenská a sociální kritičnost Zelenkových scénářů projevují v samotném základu filmového vyprávění – stereotypní perspektivou a technikou komerčního i nekomerčního světa médií. Plech je zdatný obchodník, svou případnou životní nebo společenskou frustraci transformuje do hudby: v noci agresivně rapuje a plive po pořádcích a normách společnosti, ve dne je ochoten podpořit jen to, co mu přinese výdělek nebo neohrozí jeho společenské postavení. Právě v této konfrontaci *dětského* přesvědčení s *dospělou* vypočítavostí se rodí pověstná Zelenkova ironie, jež je ale v *Modeláři* zastřena velkým plánem hlavní postavy: Pavel chce rozkrýt a v konečné fázi i žalovat nezákonné a nemorální (to jsou v prostředí kolektivního Západu dvě různé věci) kro-

ky americké vlády při vojenských akcích na Blízkém východě. Svůj plán Pavel realizuje ryze individualisticky a aktivisticky ve chvíli, kdy ztroskotají všechny šance uskutečnit ho zákonnou cestou, a tedy způsobem, jakým lze podle pravidel a systému vzdělání společnosti postupovat. Jen síla jeho vlastního svědomí ho zastaví a potvrdí – otázkou je, zda vědomě – společenské normy a systém, ve kterém žije. Soucit si přeci slouží každý.

Takřka detektivní zápletka, využívající pro mnohé atraktivní kontext konspiračních teorií, se ale stává zoufalým torzem, jež je sice v příběhu leckdy tiše všudypřítomné, nicméně naivně zprostředkované. Problém tkví pravděpodobně v samotném námětu, resp. v jeho současnosti. Zelenkovy scénáře, a tedy i jeho filmy využívají často reflexivní perspektivy, vzpomeňme na předchozí film *Ztraceni v Mnichově* (2015), v němž je předmětem pohledu nejen historická událost Mnichovské dohody, ale také samotný Zelenkův film, který se jeho tvůrci snaží přes všechny překážky dokončit. Podobně je tomu i v *Karamazových* (2008), byť základem je slavný literární text a divadelní adaptace Dejvického divadla, nebo i v hravě mystifikačním *Roku ďábla* (2002) a *Mňága – Happy End* (1996). „Normálními lidem to prostě nejde vysvětlit, nepochopí to, i když to mají před očima,“ říká režisér Tomáš (Tomáš Bambusek) ve filmu *Ztraceni v Mnichově*, a pojmenovává tak to, co si jen málokdo připouští a co si v případě filmu *Modelář* veřejně troufá formulovat jen na první pohled naivní mladík; *Idiota de Mente* má ve filozofické tradici evropského prostoru své pevné místo, ale je opravdu málo diváků, kteří jsou tváří v tvář současnosti ochotni vidět to, co mají doslova před očima. Jinými slovy je snadné diskutovat o tom, co bylo, ale je umělecky naivní vidět současnost skrze romantickou postavu poukazující na prohřešky (ba zločiny) v kolektivu jedinců, kteří na těchto prohřešcích mnohdy budují životní stabilitu (krutou a bezohlednou) a pocit bezpečí (iluzorní a sobecký). Tento způsob reflexe je zcela odlišný od předchozích autorových sond do oblasti ztrát a nálezů naší společné kolektivní paměti.

Modelář je pozoruhodný svým námětem a zajímavý spíše tím, co v něm fakticky není. Modelovat realitu atraktivními záběry z výšky, jak ve filmu opravdu vizuálně atraktivně ukazuje Pavel s Plechem při tvorbě reklamy nebo při přehlídce luxusních kabelek (v sekvenci vtipně sarkastické a působivé), je – obávám se – vhodné spíše pro reklamní sdělení než pro autorskou úvahu o záměrné ztrátě paměti naší společnosti. Neboť kdo se tu dívá z výšky? Představa takového modeláře je stejně děsivá jako vše, na co Pavel při svém pátrání narazí. Závěrečný soucit a oběť, rozostřená, nebo dokonce odsunutá stranou současnými multiplikátory pohledů, patří do jiného světa než to, co Pavel systematicky zoufale odkrývá. Jde o svět, do kterého se i sám autor odmítl podívat.

× Michal Kříž

